

Kiegészítés örökségvédelmi hatástanulmányhoz

Régészeti szakterületi munkarész

Letkés község településrendezési eszközeihez

Letkés község településrendezési eszközeinek tárgyalásos eljárásban történő részleges módosítása kerékpárpihenő kialakítása érdekében

Bevezetés

Jelen örökségvédelmi hatástanulmány Letkés község településrendezési eszközeinek tárgyalásos eljárásban történő részleges módosítása kerékpárpihenő kialakítása érdekében című végső véleményezési tervdokumentációhoz (2022. február) kapcsolódva készült el.

1. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése

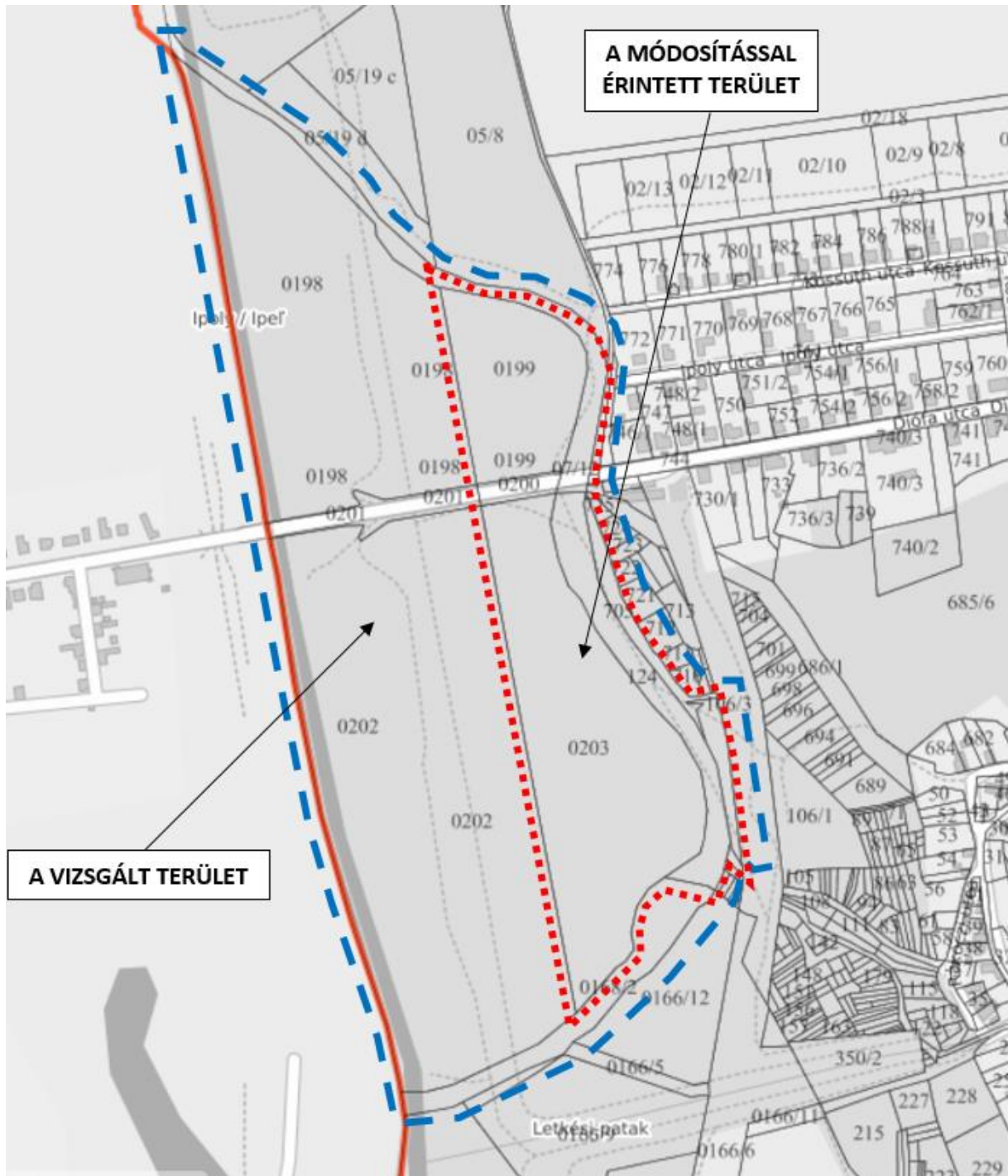
1.1. A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

Letkés Község Önkormányzata fejleszteni szeretné a településen túrázók (vízi, kerékpáros) kiszolgálási színvonalát egy pihenő- és tisztálkodó hellyel, csónaktároló és javító műhely kialakításával, közparki funkciók elhelyezésével. A pihenőhely kialakítása érdekében a belterület Ipoly folyóhoz közeli határán húzódó 705. hrsz-ú ingatlan és tágabb környezete kapcsán szükséges a településrendezési eszközök újra tervezése, módosítása.

Letkés Község Önkormányzat Képviselő-testülete a 61/2021. (XII.21.) számú önkormányzati határozatában döntött Letkés község hatályban lévő településrendezési eszközei, a Településszerkezeti terv, a Helyi Építési Szabályzat és a Szabályozási terv részleges módosítása tárgyában. A döntés értelmében a képviselő-testület egyetértett a 0198, 0199, 0200, 0201, 0202, 0203, 04, 07/12, 106/1 106/2, 106/3, 124, 686/2, 705, 712, 713, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726/4, 726/5, 745 hrsz.-ú ingatlanok kapcsán a településrendezési eszközök módosításával és nyilatkozott arról, hogy a fenti hrsz.-ú ingatlanok területét kiemelt fejlesztési területté nyilvánítja a területen tervezett beruházás megvalósítása érdekében.

2. Vizsgálat

2022. március 23-án terepbejárást végeztem a változtatással érintett területen, amely Letkés község belterületének nyugati részéhez, illetve a belterülettől nyugatra levő keskeny külterületi sávhoz tartozik. A változtatási terület egésze az Ipoly folyó egykori árteréhez tartozik, mely a területünkől nyugatra található árvízvédelmi gát megépülte után vált csak árvízmentes résszé.

A tervezési terület térképe (Forrás: <http://web.okir.hu/map/?config=TIR&lang=hu>)

A tervezési terület légifotója (Forrás: Google maps)

A változtatási terület északkeleti, keleti és délkeleti határa nagyrészt az Ipoly szabályozás előtti főmedrének nyugati szélével esik egybe. Ez a korábbi főmeder látható az első katonai felmérésen (a letkési térképlap 1783-ban készült). A harmadik katonai felmérésen (1869 és 1887 közt készült) ezzel nagyjából megegyező a főmedernek a változtatási területre eső nyomvonala. A második katonai felmérés ugyanezt a folyószakaszt kis eltéréssel ábrázolja, de ez a korábbi és a későbbi felmérések alapján a térképezők pontatlanságának a számlájára írható.

Letkés és Ipolyszalka az első katonai felmérésen (forrás:

[https://maps.arcanum.com/hu/map/firstsurvey-hungary/?layers=147&bbox=2086459.7977358361%2C6086465.413516348%2C2092493.5456560974%2C6088935.284992812\)](https://maps.arcanum.com/hu/map/firstsurvey-hungary/?layers=147&bbox=2086459.7977358361%2C6086465.413516348%2C2092493.5456560974%2C6088935.284992812))

A változtatási terület a második katonai felmérésen (forrás:

<https://maps.arcanum.com/hu/map/secondsurvey->

[hungary/?layers=5&bbox=2085975.7115212083%2C6086705.947856003%2C2092009.4594414695%2C6089175.819332467\)](https://maps.arcanum.com/hu/map/thirdsurvey75000/?layers=5&bbox=2085975.7115212083%2C6086705.947856003%2C2092009.4594414695%2C6089175.819332467)

A változtatási terület a harmadik katonai felmérésen (forrás:

<https://maps.arcanum.com/hu/map/thirdsurvey75000/?layers=43&bbox=2086283.6652257699%2C6086583.62376988%2C2092317.413146031%2C6089053.495246344>)

A változtatási terület határátkelőtől délre levő részén az Ipoly 18-19. századi medre helyén létrehozott terület a 124-es helyrajzi szám. A határátkelőtől délre levő 124. hrsz. kb. észak-déli irányú és kb. 250 m hosszú. Ettől a keskeny sávtól keletre található a változtatási terület egy szintén keskeny sávja, a területünk keleti lezárása. Itt, e sávban helyezkednek el a belterülethez sorolt helyrajzi számok: a jelen esetben az itt tervezett beruházás miatt kiemelten kezelendő 705. hrsz. és még 13 másik: 712, 713, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726/4, 726/5, 745. hrsz. Annak ellenére, hogy ezek a belterülethez sorolódtak, tengerszint feletti magasságuk megegyezik az ártérével és így néhány évtizeddel korábban ezen apróbb helyrajzi számok is az ártér részei voltak.

A változtatási terület nyugati határa egy észak-déli irányú egyenes határvonal, mely mindkét oldala az egykori ártérhez tartozott.

A változtatási terület egyes részeinek tengerszint feletti magassága szinte mindenütt azonos. Kivételt képez egy az Ipoly utca nyugati végéhez csatlakozó keskeny sáv. Az Ipoly utca és környezete az Ipoly egykori teraszán kb. 4-5 méterrel az ártér szintje felett terül el. Az említett keskeny sáv nem a teraszon található, hanem annak lábánál. Észak-déli irányban kb. 30-40 m hosszú és kelet-nyugati irányban 5-10 m széles ez terület. Ez a néhány száz négyzetméter nagyságú terület kb. 60-70 cm-rel fekszik magasabban, mint az ártér, tehát nem tekinthető árvízmentes és így megtelepedésre alkalmas területnek.

Az Ipoly egykori terasza a határátkelőtől északra egyre határozottabban magasodik az ártér fölé. A Diófa utca északi házsorának legnyugatibb telke, valamint az Ipoly utca és a Kossuth utca nyugati vége a terasz széléig húzódik. A terasz itt 5-6 méterrel magasodik az ártér szintje fölé. A terasz meredek, több részen szinte függőleges partfalban végződik a folyó irányában.

A változtatási területnek a határátkelőhelytől északra levő kisebb része gondozatlan, nem kaszált terület. A kórók közt néhány fűzfa található itt, melyek 1-2 ezer négyzetméteren ritkás erdőt alkotnak. Itt, az északabbi részen két helyen betontörmelék, egy helyen kőtörmelék látható kórókkal benőve, részben takarva. Ezeket valószínűleg máshonnan szemétként, építési hulladékként szállították ide. A változtatási területnek a határátkelőtől délre levő részén jóval kevesebb a fa, csupán egy-kettő található a tiszta, rendszeresen kaszált ártérben.

A változtatási területhez kapcsolódó területeket is érdemes röviden bemutatni. Nyugat felé az Ipoly egykori ártere terül el egészen a folyó nagyjából észak-déli irányú gátjáig. A változtatási terület északi része kelet felől a már említett, több méter magas, meredek, néhol szinte függőleges partfallal határos. A terület délebbi része az ártér keletebbi, ill. délebbi részéhez csatlakozik.

A terepbejárás során a változtatási terület egyik részén sem sikerült régészeti leletet találni. Megjegyzem, hogy az északabbi részen a gázos felszínen, ill. a déli részen a sűrű fűvel borított kaszálon nagyon kicsi az esélye bármilyen lelet felszínre kerülésének. A változtatási terület korábbi ártér jellege miatt azonban nem is valószínű, hogy e területen elődeink tartósan megtelepedtek volna.

A területünkkel közvetlenül szomszédos részek is hasonló gázos, ill. fűvel fedett területek, így itt sem tudtam érdemi felszíni leletgyűjtést végezni. A változtatási terület északi részének egy része kelet felől a több méter magas Ipoly-terasszal határos, mely a terasz széléig beépítésre került. (Diófa, Ipoly és Kossuth utcák telkei és a köztük húzódó utcák.)

katonai felmérés nagyjából a mai határátkelőtől délre az Ipoly akkori medrétől keletre kerteteket jelez.

A terület földrajzi adottságai miatt a történeti korokban valószínűleg nem vonzotta a megtelepedést. Az első katonai felmérésen a területünk északi részén található Ipoly-szakaszon, a mai határátkelőtől talán 50-150 méterre északra láthatunk egy malomkereket, mely hajmalmot jelez. A második katonai térképen a változtatási terület közelében nincs nyoma ilyennek, de a harmadik katonai felmérés (készült 1869 és 1887 közt) a területünk déli részén, a 124. hrsz. (egykori Ipoly-meder) déli végében ismét malmot ábrázol. E két, időben és térben egymástól távol megjelenő malom minden bizonnyal hajómalom lehetett. Ezeket a folyó szintjének változása miatt nem szilárd alapra építették, hanem egy hajótestre helyezve működtek. Emiatt maradványaikat keresni nemigen érdemes, hiszen e malmok után legfeljebb a hajómalmot a parthoz vagy a mederhez rögzítő, a talajba bevert fa cölöpök maradhattak meg egy ideig.

A vizsgált terület közvetlen közelében három magyarországi nyilvántartott régészeti lelőhely található:

A változtatási területtől északkeletre kb. 100 méterre fekszik az MRT 9. kötet 16/3. számú lelőhelye (Homokbánya). Innen neolitikus, rézkori, késő bronzkori, La Tene-kori, kvád, avar kori, Árpád-kori és középkori leletek ismertek. E lelőhely az Ipoly árterétől kb. 80-100 méterre fekszik.

A változtatási területnek a határátkelőtől délre levő része kelet felől ártéri területtel határos. Ezen ártéri terület egy helyen kb. 350-400 méter mélyen és 300 m szélességben benyomul az Ipoly magasabb teraszába. Ezen ártéri rész az, mely a nagyjából kelet-nyugati irányú Diófa utca és a vele kb. párhuzamos Rákóczi utca közt terül el – máig beépítetlenül. Ezen betüremkedés közelében, de már a magas, vízmentes teraszon, a Rákóczi utca keleti részén található iskola telkén kerültek elő 1959-ben az MRT 9. kötet 16/5. számú lelőhelyének első leletei. Később a szomszédos, szintén a magas teraszon fekvő helyrajzi számokon is jelentkeztek a leletek, melyek az őskorra és a 10. századra keltezhetőek. A 10. századi anyag egy köznépi temető része, mely ismereteink szerint az ártér fölé ugró terasz szélén létesült.

A változtatási terület délkeleti részétől kb. 200 méterre található az Ipoly teraszának az a része, melyen Letkés korábbi temploma és a templom körüli temető terült el. (A Rákóczi u. 32. melletti telken, a Fő utca nyugati meghosszabbításában.) A Korongi-part nevű lelőhely az MRT 9. kötetében a 16/14. számot kapta (azonosító száma: 10698). A templom körüli temető sírjai a teraszra, illetve a terasz lejtőjének felső részére helyezhetőek, az ártérben már sem a szakemberek, sem a helyi lakosok nem tudnak sírokról vagy csontokról.

4. Összefoglalás

A vizsgált terület földrajzi adottságait tekintve azonos, egynemű. Az Ipoly egykori ártere, ill. az Ipoly korábbi, az ártér szintjére feltöltött medre alkotja. Ez a mélyen fekvő, árvízjárta rész az utolsó jégkorszak óta eltelt évezredek során valószínűleg sosem volt alkalmas emberi megtelepedésre. A Szob és Bernecebaráti közti szakaszon nem ismert az ártérből egykori település maradványa. Terepbejárásom során a jórészt növényzettel, fűvel borított, teljesen fedett területen nem találtam régészeti leleteket.

A területünktől kb. 80-100, illetve kb. 400 és 250 méterre találhatóak az Ipoly árteréből több méterrel kiemelkedő teraszon letérő korszakokhoz kapcsolódó nyilvántartott régészeti lelőhelyek. Mivel ezek a teljesen más domborzati adottságú teraszon fekszenek, kizárt, hogy az ártérben található változtatási területet érintenék.

Fontos hangsúlyozni, hogy régészeti lelet, jelenség vagy emlék váratlan (tehát nyilvántartott régészeti lelőhelyen kívüli) előkerülése esetén azt a jogszabályban meghatározott módon be kell jelenteni, a földmunkával járó tevékenységet pedig szüneteltetni szükséges. Ezt követően az illetékes, feltárássra jogosult intézmény elvégzi a mentő feltárást.

5. Nyilatkozat

A hatástanulmány készítőjeként kijelentem, hogy a hatástanulmány régészeti munkarésze az örökségvédelmi jogszabályok és a hatósági eljárások figyelembe vételével készült.

A hatástanulmány készítőjeként kijelentem, hogy régész diplomával rendelkezem és a 68/2018. (IV. 9.) kormányrendelet 84. § (2) a) és a 439/2013. (XI. 20.) kormányrendelet 4. § (1) a) pontja alapján van jogosultságom a régészeti szakterületi munkarész elkészítésére.

Régész diploma száma: 649/2001. sz. (ELTE-BTK)

Régészeti szakértői nyilvántartási szám: 17-003

Nagybörzsöny, 2022. március

Batizi Zoltán
2634 Nagybörzsöny, Széchenyi u. 41.
tel.: 20/824-38-47

Mellékletek:

1. Képmelléklet (10 db fotó)

1. Képmelléklet

Területünk déli része a határátkelőtől néhány lépésnyire délre állva és dél felé fotózva.

Az előző pontról dél-délkelet felé fotózva. A földkupactól jobbra (nyugatra) a változtatási terület keleti szélé húzódik.

A terület déli részén a 705. hrsz. közepe táján állva délkelet felé fotózva. A fotózási ponttól kb. 30 méterre keletre ér véget a változtatási terület.

Az előző ponton nyugat-délnyugat felé fotózva. Kb. 150-200 méterre látható a gát.

A 106/3. hrsz. északi részén állva észak felé fotózva. A területünk É-D-i határa kb. a kép közepén húzódik. Középen a távolban a határállomás teteje, jobbra a Diófa u. nyugati vége.

A változtatási terület keleti szélétől kb. 30-40 méterre keletre állva és észak-északkelet felé fotózva. Bal szélén a határátkelő épülete, jobbra a Diófa u. nyugati vége.

A 124. hrsz. déli részén állva kelet felé fotózva a területünkkel szomszédos árteret. 1 – az árterben épült tornaterem, 2- a magaslaton lévő iskola közelében lévő MRT 9. 16/5. lelőhely.

Az előző ponton állva délkelet felé fotózva a területünkkel keletről szomszédos ártér és a terasz lejtőjére épült házak. 1- A teraszon levő MRT 9. 16/14. lelőhely (Korongi-part).

A változtatási terület északi részén a partfaltól 20 méterre nyugatra, a 05/8. hrsz. déli csücskén az egykori ártérben állva DK felé fotózva látszik az Ipoly u. északi házsorának a vége és az előtérben levő, benőtt betontörmelékbeli álló szemétkupac.

A terület északi részén, a Diófa u. északi házsorától nyugatra kb. 20 m-re állva észak felé fotózva. Bozótban benőtt törmelék.